גליון 590 שנה י"ז בשלח

מסביב לשולחן

נושא השבוע: **עירובי חצרות**

המקור בפרשה: **"והיה בשום הששי והכינו"**(טז ה)
מכאן שיערב אדם מערב שבת לשבת (מכילתא)

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

הגאון רבי דניאל יעקובוביץ שליט"א
ראש ישיבת נחלת בנימין

בגדרי עירובי חצירות

קיי"ל בענינא דעירובי תחומין, שאדם קונה שביתה במקום מסוים ע"י הנחת פיתו, ומבואר עוד שאינו יכול לעשות ב' עירובין ולקנות שביתה בשתי מקומות. והנה בענין עירובי חצירות, ע"י הנחת הפת בבית חבירו, אדם קובע את דירתו בבית בבית פלוני, עי' בעירובין דף מ"ט ע"א וברש"י. אמנם בעירובי חצירות אשכחן שיכול אדם אחד לעשות שתי עירובי חצירות, עי' בסוגיא בעירובין דף מ"ח, דחצר אמצעית יכולה ליתן עירובה בחיצונה א' ולהתערב עמה, וכן ליתן עירובה בחצר ג' ולהתערב עמה, הרי שקבעה האמצעית את מקומה בב' מקומות, בא' ובג'.

ולכאו' הדבר צ"ב, כיון דקבע דירתו ע"י העירוב בחצר א' איך יכול לקבוע דירתו גם בחצר ג', ובחזו"א ביאר דע"י עירובי חצירות לא אמרינן דיורין להחמיר ולבטל דירתו הראשונה עיי"ש. ואכתי צ"ב מאי שנא עירובי חצירות שיכול לקבוע את דירתו בשתי מקומות, מעירובי תחומין שאין יכול לקבוע ביתו בב' מקומות, והתם כן אמרינן עירוב לחומרא שנעקר מביתו.

ונראה לבאר בזה, דעירובי תחומין ועירובי חצירות חלוקים ביסוד חלות דינם, דלענין עירובי תחומין יש מקום שביתה של אדם, שאמרה תורה דלאדם יש ד' אמות וזה מקומו, וע"י עירובי תחומין בא לשנות קביעות מקום של **הגברא** ולקבוע מקומו במקום פלוני, וזה א"א שיהיה בב' מקומות. משא"כ בדינא דעירובי חצירות לא אתינן לקבוע מקום לגברא, אלא לקבוע דיור שע"י הפת שהניח שם, חשוב שדר שם, ושפיר יכול להיות שיהיה לאדם אחד ב' דיורים, אולם גברא אחד א"א שיהיה מקומו בב' מקומות, אבל שלגברא אחד יהיה ב' דיורים אפשר, ופשוט.

והנה בעירובין דף ל"א ע"ב מבואר שיש הפרש בין עירובי תחומין לעירובי חצירות, לענין מי שהניח את העירוב, שבעירובי חצירות אפשר להניח פת ע"י חרש שוטה וקטן, ואילו לענין עירובי תחומין צריך להניחם דוקא ע"י אדם בן דעת. ולהנ"ל החילוק מבואר, שבעירובי חצירות הוא קביעות דירה, וזה חל ע"י מציאות הפת שם, ולא אכפת לן מי הניחם, אבל לענין עירובי תחומין צריך לקנות קנין שביתה ואין הפת תכלית העירוב אלא הפת כאמצעי לקנין, שדעתו של אדם על מקום פיתאף משא"כ בעירובי חצירות שהפת גופא הוא הדיור.

והנה לענין עירובי תחומין אשכחן דקובע שביתתו במקום מסוים, ואם נתגלגל העירוב משם, כל שיכול להביאו לשם מהני, עי' עירובין דף לה ע"א, ומאידך לענין עירובי חצירות, הדבר פשוט שאי אפשר לקבוע דירתו במקום מסוים והפת יהיה במקום אחר, דכללא הוא דאין הדירה אלא במקום הפת.

והביאור בזה נראה לפי הנ"ל, דבעירובי חצירות הפת הוא מעצם חלות העירוב שזהו דירתו, ולכן חייל העירוב דוקא במקום הפת, אבל לענין עירובי תחומין, עיקר הקנין הוא על ידי הקביעות מקום שבא לקבוע מקום לגברא, אלא שאופן הקביעות הוא על ידי הפת, ולכך אף אם הפת נתגלגל ממקומו, שייך לקבוע שביתתו באותו המקום.

והנה שמעתי להקשות איך אדם יכול לעשות בשבת אחת גם עירובי תחומין וגם עירובי חצירות הרי קובע דירתו במקום אחר, ולמש"נ לא קשיא, דאה"נ על ידי עירובי תחומין קביעות משום הגברא הוא במקום העירוב, אולם אף על פי כן יש לו דירה במקום נוסף. (ולמה שנתבאר לעיל שמהסוגיא בעירובין דף מ"ח מבואר, שאפשר שיהיה לו שתי עירובי חצירות א"צ להאריך).

והנה אומרים בשם החזו"א זצ"ל, שהמערבים עירוב קטן בתוך כלל העירוב הגדול, שיעשו תנאי שקובעים דירתם באופן שלא יגרע לעירוב הכללי, שאם העירוב הכללי מתוקן כדת רצונו בעירוב הכללי, ואם לאו קונים אנו דירה בעירוב הפרטי, ולכאורה צ"ב, לשם מה צריך לזה, והרי מהא דעירובין דף מ"ח הנ"ל מבואר שאפשר שיהיה לאדם שתי מקומות דירה. ויתכן דהכא גרע, דללא ההתנאה הנ"ל, מוציא עצמו מההשתתפות בעירוב הכללי, משא"כ בשתי חצירות אינו מוציא עצמו אלא דיש לו שתי שותפיות, וצ"ת.

(אבני דרך עירובין ח"ב, סי' מח)

עיון הלימוד

הרה"ג מרדכי קרליבך

אוסף 'גרדומין' בהרבה דינים ולענין עירובי חצרות

במנחות [.דף לח:] הוזכר דין גרדומין לענין לבן ותכלת דאי איגרדום אחד מהם הציצית כשרה, [ונחלקו רבוותא אם הלכה זו נאמרה רק לרבי דתכלת ולבן מעכבין זא"ז, עתוס' ור"מ], וכ"ה במנחות [.דף לט.] לענין שיעור י"ב גודלין בחוטי הציצית, דאי איגרדום כשרין. ובמנחות [.דף מב.] לענין שיעור קשר אגודל בהנחת הציצית אמרו שזה תלוי בשעת עשיה, וביראים [.סי' ת"א] כתב שהוא מדין גרדומין, ועחזו"א [.סי' ג' סק"ג].

ובמנחות [.דף לה:] שו"ט בדין גרדומין ברצועות התפילין, באם היה בתחילה כשיעור [עד אצבע צרדה] ואח"כ נחסר משיעורו, ואמר ר"פ גרדומי רצועות כשירות, ולאו מילתא היא, מדאמרי בני ר"ח גרדומי תכלת וגרדומי אזוב כשירין, התם הוא דתשמישי מצוה נינהו, אבל הכא דתשמישי קדושה נינהו לא, וכתב בקוב"ש [.ח"ב סי' כ"ד] דמשמע דבכל תשמישי מצוה יש הכשר לגרדומין, ובתשמישי קדושה לא, ויבואר לקמן.

בפרה [.פ"א מ"ט] תנן דגרדומי איזוב כשרין, והיינו שאם נקטם שיעור האיזוב [ששיעורו טפח כמבואר בתוס' יו"ט שם מנדה כו.], ובתוס' [.סוכה יג. ד"ה וגרדומיו] כתבו דה"ה באיזוב דטהרת המצורע. עוד תנן שם דשייריו כשרין, והיינו שאף אם לא נשתיירה כל האגודה [ב' או ג'] כשר. ובעירובין [.דף פ:] אמרו דשיעור עירוב הוא מזון ב' סעודות, ואמר ר' יוסי בד"א בתחילת עירוב, אבל בשיירי עירוב כל שהוא, והוא כעין סברת הכשר הגרדומין.

ויש לפלפל בזה, דהנה בשפת אמת סוכה [.דף יג.] דקדק מדברי הראשונים שר' יוסי וחכמים במשנה דפרה נחלקו בהכשר גרדומי איזוב, והנה ברש"י עירובין [.ד"ה ת"ש] כתב דר' יוסי וחכמים נחלקו בהכשר שיירי עירוב, ולמש"נ יש לפלפל דרבי יוסי וחכמים לטעמייהו בדין גרדומי איזוב, אכן בפיה"מ בפרה כתב דאין הלכה כר"י, וגם בהלכותיו לא הזכירו, והראשונים פסקו כרבי יוסי, וכן נפסק בשו"ע [.או"ח סי' שס"ח ס"ד].

ונפ"מ בזה בדאורייתא, שהרי דעת הרמב"ן בעירובין [.דף יז:] דעירובי תחומין בפת מהני אף לאיסור תחומין דאורייתא, ולכאורה שיעורו מזון ב' סעודות מדאורייתא, וא"כ לכאורה בשיירי עירוב יוכשר מדאורייתא, ברם במשנה משמע דכל מה שהקיל ר' יוסי בשיירי עירוב הוא רק בעירובי חצרות [שעיקרם לבל תשתכח תורת עירוב], אלא שבביאוה"ל שם הביא שנחלקו בזה רבוותא האם שיירי עירוב מהנו גם בשאר עירובין.

[ובט"ז (.סי' שס"ח סק"ד) העלה דבר חדש, דהנה כתב בשו"ע (.סי' שס"ו ס"ט) שאם הניח עירוב וניתוספו דיורין צריך להוסיף עבורם, ואם אמר בתחילה שמזכה לכל הבאים אח"כ מהני, וכתב הט"ז דמהני אף אם נחסר מן השיעור, והשיגו עליו ביד אפרים ובפמ"ג דהלא לאותם שניתוספו הוה כתחילת עירוב, ובדעת הט"ז ע"כ צ"ל דכיון דחייל עליה שם עירוב בהחפצא (שהרי מברכין עליו ברכת המצוות) מהני, ועדיין צ"ת].

בספר יראים [.סי' שצ"ט] כתב וז"ל, אם נכתבו האותיות כדינם ונמחקו או נקרעו מייתינן ינוקא דלא חכים ולא טיפש ואי קרי להו כמעיקרא שיירי מצוות הן, וכשרין, עכ"ד. ובגליא מסכת [.סי' ז' בסופו] כתב דמבואר מדבריו דעיקר ההכשר אינו משום התינוק, אלא משום שיירי מצוה, וכפי שיבואר. והמהרש"ק בספר טוב טעם ודעת [.סי' רמ"ד רמ"ה] דן להכשיר דיו שנתהפך קצת לאודם אם מתחילה נכתב כל הס"ת כהלכתו, ויבואר.

בתרוה"ד [.סי' נ"ב] כתב דאתרוג החסר כשר ביום ב' משום שיירי מצוה, אלא שלא הכשיר אם נתמעט מהשיעור, והאחרונים נתקשו בטעם מה שאין הכשר גרדומין בהכשר לולב ושופר באם נתמעטו בפחות מכשיעור, ויבואר. בחת"ס סוכה [.דף לו.] כתב להכשיר מנומר באתרוג ממשמושי היד שבנטילת האתרוג, מדין גרדומין, ויבואר לקמן. והאחרונים דימו דין שיירי טהרה דנטילת ידים דכשר בפחות מרביעית לדין גרדומין, ויבואר לק'.

בב"י [.או"ח סי' י"ב סקל"ט] כתב בדין התפילין שנתקלקל ריבועם וז"ל, מצאתי בתשובה אשכנזית [.תשו' מהר"ם מרוטנבורג סי' ס"ח] דאע"ג דגבי ציצית קיימא לן שאם ניתקו מחוטי הערב עד שלא נשאר כשיעור מן הקרן כשר דהיינו דוקא בציצית דכתיב ועשו להם ציצית כלומר בשעת עשייה דוקא קפיד קרא, אבל תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני, וכל שעתא בעינן שיהיו מרובעות עכ"ל הב"י, והארכתי בזה לקמן.

בספר הישר [.סי' ל"ח] כתב ר"ת שבציצית בעינן חוט שזור, ודחה האומרים שאין לשזור דזימנין דמפרקי והו"ל י"ו חוטין, דאין לחוש, דכיון שתחלתן שזורין סגי כגרדומי ציצית, והשיג הרמב"ן בנדה [.דף סא: ד"ה וזו] דבגרדומי תכלת מיהא בעינן שיעור כדי לענבן, וא"כ נחוש שלא ישאר כדי עניבה שזור, עכ"ד, ונראה, דלא בעינן כדי עניבה בהכשר, אלא דבעינן דלא כלה החוט [כדיבואר לקמן] ולזה סגי אף חוט שאינו שזור.

בתוס' נדה [.דף כו: ד"ה תחילתו] לענין שיעור כלי לקבלת טומאה כתבו וז"ל, ומה שהקשה ר"ת לא קשה מידי, דהעושה כלי חרס אינו עושה אלא דבר חשוב, אבל כלי שנתמעט כל זמן שראוי אינו מתבטל, כמו גרדומי ציצית, דבשיירים סגי, וכן משמע מדפריך שיריו טפח למאי חזי, משמע דאי הוה חזי הוה ניחא ליה, אע"ג דבציר מתחלתו. בתורי"ד עירובין [.דף ד:] לענין שיעור מבוי הזכיר ענין גרדומי תכלת, ויל"ד.

בביאור הלכה [.סי' ח' ס"ז ד"ה צריך] הביא דדעת הגר"א דהפרדת חוטי הציצית בזה"ז היא מדינא [דלא כהמג"א דנאמרה רק בתכלת], ודן אם הוא מעכב בדיעבד, או אפשר דלא גרע מגרדומין [ולכאורה יש לחלק בזה]. באבנ"ז [.או"ח סי' שט"ז סקי"ח] צידד דאם היה כזית חמץ שעובר עליו בבל יראה, גם אם חתכו ונחסר משיעורו עדיין עובר בבל יראה, כדין גרדומין דמצוות, [וסמך לזה הביא מדברי התוס' בפסחים [.דף ד: ד"ה וכתיב].

באשל אברהם [.בוטשאטש מהדו"ת סי' קפ"ג ס"ב] כתב וז"ל, כוס של ברכה מכיון שהיה תחילתו כשיעור גם אם נחסר מהשיעור אחר תחילת הברכה, מסברא קיל בכך, כגרדומי תכלת, ובהערות הגר"מ אריק העיר דלדעת התוס' בפסחים [.דף קה: ד"ה ש"מ] והמג"א [.סי' רע"א סקכ"ד] שגם הטעימה צריכה להיות מכוס שי"ב רביעית אין להכשיר גרדומין, עכ"ד, ונראה דאין דין 'רביעית' אלא 'כוס מלא', ולזה סגי בהכשר גרדומין.

צוף הוצאה לאור – נתן פלדמן
הופיע
הספר החשוב
שלמי שמואל
עיונים בפרשיות השבוע פרושים רעיונות, ובינה בפרשיות
מאת הסופר
הרב שמואל ארגמן שליט"א
להשיג בחנויות המובחרות

דבר העורך

פרשת המן ופרטיה, מעבירים לנו מסר ברור ומשמעותי אודות ענייני הדאגה לפרנסה. השתדלות האדם, מסתבר על פי צו התורה הקדושה אינה אלא חלק קטן מתוך המערכת של הדאגה לפרנסה והדאגה במובן הדאגנות סביב פרנסתו של האדם.
להביא שתי מנות ולשמור ליום אחר, לאו דווקא יועיל מסתבר כאשר הקב"ה קוצב את פרנסתו של האדם. יום יום הוא שולח לנו את לחמינו מתוך ציווי, מתוך רצונו יתברך ועל פי אשר יצווה.
המנה הקצובה תהיה בדיוק בגודל הנקבע לכל אחד מבני הבית גם אם יאסוף האדם כמויות הנראות לו על פניו גדולות משמעותיות. ודווקא בשבת קודש בצרכיה ובמזונות הקצובים לה, מבורכת היא במנה כפולה ואין צורך לטרוח ולהיות יגע כדי לכבדה ולרוממה.
ועל פי דרגתו של האדם ימצא את מזונות או סביב ביתו או בסביבות המחנה או מחוץ למחנה ועל פי הסברו הנפלא של הגר"א בעניין זה.
הדביקות בו יתברך ובמצוותיו , היא אפוא הדרך הנכונה והראויה להשתדלות הפרנסה ולא כל דבר אחר.

שלמה יצחק הלוי רוזנשטיין

מעשה רב

עורך הרב הלל מן

התחבולה במציאת אי חילוק רשות לינצל מאיסור שבת

בזמן הרומאים, היו הם מטילים גזירות על היהודים לבל ישמרו את השבת, ובשל כך נאלצו הם להסתייע באנשים שידריכו אותם מהם ההלכות המצויות בשבת, ומה אסור להם לישראל לעשות, בכדי שיוכלו לגזור עליהם דברים אלו.
מי שסייע בעדם היה אלישע בן אבויה, שסייע בעדם לקבוע ולדעת מה הן המצוות שאדם מישראל מצווה עליהן וחייב לקיימן - כדי שהם יוכלו למנעו מהן, וגם כדי לברר מה הם האיסורים שיהודי מוזהר עליהם - כדי לאלצו לעבור עליהם, ולכן נאלצו הרומאים להסתייע במשתפי פעולהשכירים, הבקיאים בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה, שאחד ממשתפי הפעולה המפורסמים היה אלישע בן אבויה שבגד בעמו.
כבקי בתורה הדריך את השונאים בדיני ישראל בהצביעו על הדרכים שבהם מנסים היהודים להערים על הגייסות ולעקוף אותן.
אחד המקרים הנודעים היה פעם שהיו מטעינים בשבת קורות על היהודים, כדי לאלצם להוציא משא מרשות היחיד לרשות הרבים שזהו איסור מן התורה, אך היהודים שידעו שחילוק רשויות הוא בעשרה, היו מתחכמים ומערימים על נוגשיהם, והיו מחפשים לילך במקומות שאין חילוק זה, ובכך לא ייחשב הדבר לשינוי רשות גמורה מן התורה, אך אלישע שידע זאת, יעץ להם להכריחם לעבור בשערי העיר הגדולים, ששם חילוק הרשויות ברור לכל.
כשהבינו היהודים שמצד חילוק הרשויות לאי וכלו להקל על איסורם, החלו נושאים את המשא בשנים, כי הדין הוא ששניים שעשו מלאכה אחת פטורים, ואין זה אלא איסור מדברי חכמים. אולם אלישע בן אבויה יעץ לנוגשים הרומיים ואמר להם: הטעינו משא של כל יחידי בנפרד למען יעברו על איסור תורה.
ניסו היהודים להערים על שונאיהם בררך אחרת ולהתחמק מאיסור תורה על ידי פריקת המשא לרגע במקום
שאינו רשות היחיד ואף לא רשות הרבים - וכאן יטענו מחדש להעבירו לרשות הרבים - דבר שאסור רק מדברי סופרים, אך גם נגד זה מצא אלישע תחבולה ויעץ לנוגשים להטעינם כלי חרס וזכוכית שהם שבירים וקשה לפרקם בחיפזון פן ישברו, וכך לא יוכלול הטעינם מבלי משים לב.
כך הורה אלישע בן אבויה לרומאים איך להתחכם ולמצות כל גזירה בכל חומרתה, ואיך למנוע מהיהודים כל פירצה וכל אפשרות להתחמק מעבירות חמורות של השבת...
מכאן אמרו חכמינו רואים כמה ניתן לקחת את התורה וח"ו להשתמש בה כקרדום לחפור בו כנגד עמך ואחיך היהודים.

לימוד המוסר

הרה"ג ירחמיאל קראם

'עירובי חצרות – שמור מרחק'

טלטול מהבתים שבחצר, שכל אחד מהם הוא רשות היחיד, אל החצר שהיא רשות משותפת לכל הבתים, אסור מדרבנן. כדי שלא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. שלמה ובית דינו תקנו עירובין, הנחת ערוב חצרות, להתיר טלטול מהבתים לחצר ומבית לבית. הגמרא בשבת מביאה: 'בשעה שתיקן שלמה עירובין' 'יצאה בת קול ואמרה 'בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני'. ומביא רש"י: 'דכתיב 'ואיזן וחקר' שעשה אוזניים לתורה כלומר סייג והרחקה'.

כדי שהערוב יחול צריכים כל הדיירים בחצר להשתתף בערוב. מעיקר הדין אפשר להניח ערוב חצרות גם אם בחצר יש בית שגר בו גוי. אך כיוון שחששו חכמים שלא ילמדו הישראלים ממעשיו של הגוי הגר בשכנותם באותה חצר תקנו שלא יוכלו לעשות ערוב חצרות עד שישכרו רשותו של הגוי וזהו אחד מהלכות ההרחקה מגויים.

כמה וכמה מ"ח דבר עליהן נמנו בית הלל ובית שמאי בעליית חנניה הן גזרות שגזרו להרחקה מגויים כדי שלא נלמד ממעשיהם. חלב עכו"ם, פת עכו"ם, בישולי נכרים, כולם נאסרו כדי לעשות הרחקה בין יהודי לגוי.

את הסכנה הגדולה שראו חז"ל ממגורים בשכנות לגוי הגדיר הרמב"ם בהלכות דעות שם כתב: 'דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, נוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם'. האדם צריך להכיר את טבעו ולהתגונן מהסכנות המאיימות עליו.

זה בידינו ובכוחנו, לא דורשים מאתנו דבר שאיננו יכולים לעמוד בו. הקב"ה נתן לנו תורת חיים שבאמצעותה נעבור את עולם הזה את הפרוזדור המוביל לתכלית לעולם הבא והתורה הזו מותאמת לנו. כמו שכתוב: 'כי המצווה הזאת אשר אנכי מצווך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא. לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבור לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשנה כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו'.

נותן התורה ידע את נפש ברואיו ולא דרש מהם את שלא היה בכוחם לבצע. את מה שאוסרת התורה בידו של אדם לקיים. שאם לא כן, לבטח לא הייתה התורה אוסרת. זאת ועוד, ירדה התורה לעומק חולשתו של האדם והבינה כי לא די באיסור שאסרה ומן הצורך להוסיף סייג. כי לפעמים נמצא אדם בתנאים שבהם כמעט ואינו יכול לעמוד ביצרו.

'שמור מרחק' הוא אחד מכללי החיים. זה דבר מובן מאליו אצל כל אדם המזהה סכנה. כל אחד יודע שביער מסתובבות חיות טורפות. הוא יודע שאם יתקל בחיה טורפת בתוך היער לא יוכל להינצל ממנה. לכן הוא מקדים רפואה למכה, הוא נזהר שלא להיכנס אל היער.

אותו הדבר יעשה אדם כשידע שבחוף הים בו הוא רוצה לרחוץ ישנן מערבולות רבות. הוא לא יכנס למים. כי את ההחלטה שלא להיכנס למים הוא יכול עכשיו לקבל בעצמו. אבל את ההתמודדות עם מערבולת הגלים הוא לא ישרוד זה לא שליטתו ולא בכוחותיו.

התמרור 'שמור מרחק מהרכב שלפניך' מתקבל בהבנה אצל כל אוחז הגה. התעלמות ממנו תחשב כעילה משפטית לחייב נהג שפגע כתוצאה מאי שמירת מרחק ברכב שלפניו גם אם זה עצר עצירת פתאום ולא הותיר יכולת תגובה לנהג שמאחור. כי עצירת פתע היא דבר שעלול לקרואת בדיוק כמו שמי שנכנס ליער יכול לפגוש שם את הדוב. ואם לא נזהר, לא שמר מרחק, הרי שהוא פושע.

על האדם להפעיל את שיקול דעתו וליצור בעצמו את המרחק. לדוגמה, כאשר דורשת התורה שלא יבוא אל פיו של יהודי בשר נבילות וטריפות, הרי מאליו מובן כי אל לו לגור במקום בו אין בשר בהכשר. שהרי יהיה לו קשה להתנזר מאכילת בשר משך כל ימי חייו, הוא בסכנה ממשית שלא יוכל לעמוד ביצרו ויתיר לעצמו את האיסור. כאשר ח"ו יכשל לא יוכל לראות עצמו כאנוס שהרי הפשיעה התחילה בזה שבחר מקום כזה למגוריו. כי היה עליו לשמור מרחק.

באיסור 'לא ילבש' כותב החינוך: 'משורשי המצווה להרחיק מאומתנו הקדושה דבר ערווה וכל עניין וכל צד שיהיה הכישלון באותו דבר מצוי מתוכו. וכעניין שאמרו ז"ל על דרך משל שאלוקינו שונא זימה הוא כלומר שלאהבתנו הרחיקנו מן הזימה שהוא דבר מכוער ביותר וייקח לב האדם ומדיחו מדרך טובה ומחשבה רצויה לדרך רעה. ומחשבה רצויה לדרך רעה ומחשבה של שטות ואין ספק כי אם יהיו מלבושי האנשים והנשים שווים יתערבו אלו עם אלו תמיד ומלאה הארץ זימה'.

'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' 'העין רואה והלב חומד' והכישלון בדבר ערווה מצוי. מצאה תורה לנכון לצוות אותנו 'לא ילבש' כדי שנשמור מרחק מתערובת. נכון היצר הרע מנסה להכשיל את האדם, אבל בכוחך להתגבר. 'לא ניתנה תורה למלאכי השרת' היא ניתנה לנו כאן בעולם הזה וכל מה שציוותה תורה בידנו לשמור ולקיים. נותן התורה יודע את נפש ברואיו ולא דורש מהם את שלא יהיה בכוחם לבצע. ואם ח"ו לא שמר מרחק ונפגש הרי 'איהו דאזיק אנפשיה'.

התורה מתחילה את פרשת עריות ב'אני ד' אלוקיכם'. כותב על זה המשך חכמה: 'וזהו מאמר התורה, כי עריות נפשו של אדם מחמדתם... לכן אמר: שלא תדמו כי הוא קשה לקיים ובלתי אפשרי לטבע הגוף לקיים דבר זה, לכן אמר להם: 'אני ד' אלוקיכם' שאני הוא בוראכם ויודע טבעכם ומוסדות מזג גופכם, כי לא כבד הוא להתאפק בעד התאווה ולתת רסן להחמדה'.

עצם איסור הקריבה לעריות מלמד כי הכישלון בזה אפשרי אך הוא בר שמירה ניתן להימנע ממנו כאשר מתרחקים ממנו. בדיוק כמו שנזהרים מחיה טורפת על ידי שלא נכנסים אל היער. התורה ידעה זאת וקבעה סייגים להרחקה מהאיסור וציוותה 'שמור מרחק' 'לא תקרב'.

על כל אחד לבחון עצמו, ללמוד ולהבין מה מסכן אותו. לפעמים אדם צריך לאסור על עצמו, להרחיק עצמו גם מדברים מותרים. כמו שהזהירו חז"ל: 'לך לך אמרינן לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב'. אתה מזהה חולשה, סכנה, אל תתקרב. אל תעמיד את עצמך במבחן 'לא לידי ניסיון ולא לידי ביזיון' ח"ו.

שהרי כך לימדה תורה דרך להרחקה מעריות וציוותה עלינו בסוף פרשת עריות: 'קדושים תהיו כי קדוש אני ד' אלוקיכם'. תהיו קדושים תפרשו גם מהמותר לכם. כי ככל שירבה האדם בקדושה ירחיק עצמו מהכישלון.

מבאר החסידות

הרב יעקב שלמה שיינברגר

ש'בת ב'ו ת'שוב

הבאר היטב בהלכות שבת (ריש סי' נ) כתב שמצרכי ההכנה בערב שבת לשבת קודש שישוב האדם בתשובה, וזה לשונו: "שיחזור בתשובה בכל ערב שבת. כי דומה לעה"ב מי שטרח בע"ש יאכל בשבת" עכ"ל.

ביאור נפלא אמר הגה"ק ב' **החידושי הרי"ם** זצ"ל בטעם עשיית תשובה כהכנה לשבת, כי כשאנחנו בגלות בין האומות מסתמא נדבק בנו משהו מהגוי, והרי נכרי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח:), לכן כדי שלא ישבות היהודי יחד עם הנכרי, נתנו לו זמן לשוב בתשובה ולהשליך מעליו את חלק הגוי שנדבק בו עכ"ד. (**שיח שרפי קודש**-שבת).

הוסיף על כך, הגה"צ **רבי אליעזר דוד פרידמן** שליט"א, עפ"י דאיתא בשם **הגה"צ רבי שמעול'ע זעליחובער** זצ"ל, על קושיית העולם מדוע אנו רואים שיהודי המתגורר במדינה מסוימת אינו סובל את רעהו שהוא אזרח ארץ אחרת, הרי סוף סוף שניהם יהודים המה בני אברהם יצחק ויעקב, וא"כ מדוע שוררת שנאה ביניהם, ואמר תירוץ אמיתי, דכאשר יושבים בנ"י בין האומות אזי כל אחד שאינו משגיח על עצמו מתדבק בו משהו מהגוי, ומשום כך נמצא לפעמים שיהודי לא יסבול את רעהו המתגורר במקום אחר כיון ששני הגויים אשר בקרבם רבים ומתקוטטים ביניהם עכ"ד.

ובזה ביארו **חסידי קמאי** הטעם שהשבת נקראת 'שבת שלום', עפ"י הנ"ל, דכל המחלוקת והמריבות שבישראל בין אדם לחבירו אינן אלא מריבות הגוים בינם לבין עצמם, והנה בבוא השבת שכל יהודי משליך מעליו את חלק הגוי שנדבק בו במשך ימי השבוע ע"י ששב בתשובה וכנ"ל בדברי החידושי הרי"ם, אזי נעשה שבת שלום ומבורך עכ"ד, ודפח"ח.

דברים נפלאים איתא מהרה"ק **השפת אמת** (יו"ד ה' שבט) בספרו על התורה (פר' כי תשא סוף שנת תרס"ב) וזה לשונו: "...**והתורה שלומדין בשבת אין בה שכחה**".

הרבה ביאורים נאמרו בזה, ועפ"י האמור י"ל, בהקדם הא דמסופר, שפעם נכנס אחד אל הרה"ק **הרבי ר' אלימלך מליזענסק** זצ"ל ושטח בקשתו לפניו שיזכה לזכור תלמודו, השיב לו שישוב בתשובה אל אבינו שבשמים, והרי "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד" (יומא פו.), ועי"ז יקוים בך "ואין שכחה לפני כסא כבודך" (הובא ברמתים צופים על תנדב"א פ"ה אות פה).

ובמילא כשאדם מקיים בשבת קודש ש'בת ב'ו ת'שוב, זוכה לש'בת ב'ו ת'זכור, שע"י שחוזר בתשובה שמגעת עד לכסא הכבוד זוכה לזיכרון שהרי אין שכחה לפניו יתברך.

ולבל יחסר המזג יש להוסיף בזה מה דמסופר, כשביקר פעם הרה"ק בעל **התורת חיים מקאסוב** אצל הרה"ק רבי **צבי הירש מזידיטשוב** זצ"ל, אמר לו הרה"ק מקאסוב קבלתי מאבי [בעל **האהבת שלום**] זצ"ל סגולה לשכחה, והאומר מנשמת עד ישתבח בכוונה רצויה ימצא הסגולה בנקל, העמיק הרה"ק מזידיטשוב ברעיוניו לידע מקורו באיזה מקום הוא, ופשפש ולא מצא עד כי אמר לו הרה"ק מקאסוב ש'כן ח'ובת כ'ל ה'יצורים ר"ת שכח"ה והסגולה היא מה שכתוב אחר זה "לפניך ה' אלקינו" שיהיה תמיד עומד לפני ה', ואין שכחה לפני כסא כבודך ע"כ.

פוטו סטודיו
גל פז-רשת למוסיקה
ירושלים-ב"ב-חיפה
פוטו ציון
צילום אירועים, מצלמות וסטודיו
אחים הקר
רשת בשר למהדרין
• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס •
צבי ורצברגר
בית האנרגיה
המנעולן הנאמן זאב הורוביץ
דלתות פלדה ומפתחות
לעילוי נשמת
רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר

הישיבה
מוקד 'אחינו' להכוונה, רישום וייעוץ
1-800-20-18-18

מנהגים

הרה"ג אליקום דבורקס

מה ראוי לעשות בחפץ שנעשתה בו מצוה

מובא בגמ' ברכות ל"ט ע"ב "רב אמי ורב אסי כי הוו מתרמי להו ריפתא דעירובא מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ הואיל ואיתעבדא ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי". וכך מובא בגמ' שבת קי"ז ע"ב. דהיינו כאשר היה מזדמן להם פת שעירבו בה אתמול עירובי חצירות היו מברכין ע"ז המוציא דהיות ונעשתה בו מצוה אחת מצות עירוב נעשה בו מצוה אחרת היינו מצות הברכה. העירוב זה נעשה בערב שבת וכיון שנכנסה שבת מותר כבר לאכול את העירוב, וכ"כ הרמב"ם בהלכות עירובין פ"א הכ"א והרמ"א בסימן שס"ח ס"ה ובסימן שצ"ה ס"ב, ולכן פירש רש"י שעירבו אתמול משום שבאותו יום שעירבו כלומר בע"ש אם יאכל את העירוב הוא יתבטל ורק מכניסת השבת יכול לאכלן. וכן הביא בס' המיוחס לר"ן (עי' אור זרוע ח"א סימן קנ"ג ובשו"ת תורת רפאל סימן נ"ו). אולם בחידושי הראי"ה ברכות ל"ט כתב דאם אוכל מן העירוב באותה שבת בטל העירוב ולא יוכלו יותר לטלטל בחצר. ולכן כתב שמדובר שלא באותה שבת אכלו, ומסיף שאפשר לפרש שמדובר בעירובי תחומין דהיינו שאסור לילך בשבת יותר מאלפיים אמה ממקום שביתתו (ויכול להניח דבר מאכל מערב שבת במקום אחר ולקבוע שם את שביתתו, ולפי"ז מדובר אף באותה שבת שהניח את העירוב שכיון שהעירוב קיים בעת כניסת השבת כבר קבע שביתתו במקום הנחת העירוב אף אם נאכל העירוב לאחר מכן כפי ששנינו במשנה עירובין ל"ה ע"א. בחידושי המאירי פירש שדברי הגמ' מדובר בעירוב תבשילין דאין לומר שמדובר בעירובי חצירות דלמד כשיטת הראי"ה שאם יאכלהו בשבת לא יוכלו לטלטל בחצר.

הרמ"א בסימן שצ"ד ס"ב כותב שיש לבצוע את הפת של עירובי חצירות בשחרית בשבת. וכתב המשנ"ב (שם) ס"ק ד' אף דיכול לאכלו גם בערבית מ"מ טוב יותר לבצוע עליו בשחרית משום דלפעמים מקדים לאכול בערבית קודם חשיכה לכן נהגו לאכלו בשחרית. וכן כתב בביאור הגר"א (שם) אות ו'. הט"ז בסימן תקכ"ז ס"ק י"ד כתב שישמרו את פת העירוב ללחם משנה של סעודות ערבית ושחרית ויבצעו עליה בסעודה שלישית. בכף החיים סימן שס"ו ס"ק קכ"ד מביא משער הכוונות שהאריז"ל נהג בכל ערב שבת לערב עירובי חצירות על לחם אחד ושיתופי מבואות על לחם אחר והיה בוצע בסעודת הלילה על פת שיתופי מבואות ובסעודת שחרית על פת עירובי חצירות.

בחידושי הריטב"א שבת קי"ז ע"ב ד"ה כד כתב דלאו דווקא בעירוב נאמר דין זה הואיל ואיתעבדא חדא מצוה נעביד בה מצוה אחריתי אלא ה"ה לשאר מצוות ולכן ה"ה לככר שכבר בצעו עליו בסעודה אחת שמצוה לבצוע עליו בסעודה שניה אם הוא עדין שלם וכן כל כיוצא בזה. בס' ארחות חיים הלכות שלש סעודות סימן ז' וח' כתב "ונוכל ללמוד מזה לשאר דברים כגון באגודה של הדס מלולב שמיחדים אותה להריח על הבשמים בערב שבת וכן שירי פתילות של שבת שמדליקים אותם במוצאי שבת לברך על האור". בחידושי המאירי ברכות ל"ט כתב "יש שלמדו ממה שמצאנו שעדיף לעשות מצוה במה שנעשה בו מצוה אחרת שאת אגד ההדס שבלולב מיחדים אותו לברך בורא מיני בשמים במוצש"ק". הרמ"א או"ח סימן תרס"ד ס"ט כתב "נהגו להצניע ההושענות לאפיית מצות כדי לעשות בה מצוה", ובחק יעקב סימן תמ"ה סק"ג כתב בשם מהרי"ל דיש להסיק התנור בלולב. במג"א סימן כ"א מביא בשם מהרי"ו דיניח חוטי ציצית שנפסקו בספר לסימן מטעם הנ"ל. וכן במג"א סימן תרנ"א מביא בשם הב"ח דיטול משעוה הנוטף בביהכנ"ס ויעשה נרות לחנוכה. וכן כתב הט"ז או"ח סימן תרע"ג ס"ק י' בשם מהרש"ל. בשו"ת תשב"ץ ח"ב סימן ז' כותב וז"ל "כשהאירוסין וחתימת הכתובה נעשים כאחת הוא טוב שיהיו עדי האירוסין עדי הכתובה ויש לדמות זה לרפתא דעירובא בשבתא דמברכין עליה המוציא דכיון דאית עבדא חדא מצוה נעביד בה מצוה אחריתי וזה למצוה מן המובחר אבל חיובא ליכא". (עי' בשו"ת בצל החכמה חלק ג' סימן ס"ח ובשו"ת דברי יהושע (אהרנברג) ח"א סימן י"ד משכב"ז). בשו"ת בית נאמן (להגר"א אלברג ז"ל). בקונטרס עץ פרי סימן י"ג כתב דיש להעדיף אתרוגי א"י על פני אתרוגי חו"ל משום שנתקיים בו הרבה מצוות כגון הפרשת תרו"מ ושאר מצוות התלויות בארץ ודלא כמש"כ בשו"ת מחנה אברהם או"ח סימן קמ"ח דיש להעדיף אתרוג מהודר.

הנימוקי יוסף הקשה הרי שנינו במס' פסחים (ק"ב ע"ב) דכוס של קידוש אסור לומר עליו בהמ"ז משום דאין עושין מצוות חבילות חבילות, ואמאי הכא ליכא משום מצוות חבילות חבילות שעושין בפת שתי מצוות מצות עירוב ומצות ברכה. ותירץ הנימוקי"י דשאני התם שהן ב' מצוות קבועות מן התורה ושקולות, ואם היינו עושין שתיהן על כוס אחד היה נראה שהאחרונה יותר חשובה מן הראשונה משום דמעלין בקדש ואין מורידין (יומא י"ב ע"ב) והוה כבזיון למצוה הראשונה, אבל כאן שאינן שוות דעירוב הוה רק תקנה (שבת י"ד ע"ב), וברכת המוציא היא קבועה מדינא שאסור ליהנות בלא לברך, ועוד דמצות עירוב כבר אזלה לה בזה ליתא משום חבילות חבילות.

השדי חמד (כללים מערכת הא' פאת השדה אות צ"ה) כתב דהשולח בפורים מנות לעני ומתכוין שיעלה לו למתנות לאבינים ולמשלוח מנות אין בזה משום מצוות חבילות חבילות, דחבילות חבילות היינו כשעושה שתי מצוות בשתי מעשים בבת אחת, אבל אם עושה מעשה אחד שעולה לו לשתי מצוות אין בזה משום חבילות חבילות.

ועפי"ז כתב בספר אוצר הברית (פרק ט' סימן י"א הערה ע"ג) ליישב מה שמבואר ברמ"א (סימן רע"ג ס"ה) דכשחל מילה בשבת אפשר לקיים קידושא רבה על כוס שמברכין עליו ברכות המילה, ומדוע אין בזה משום מצוות חבילות חבילות, דהיינו מה"ט שאין אומרין על הכוס שתי ברכות, אלא ברכה אחת דבורא פרי הגפן עולה לכאן ולכאן.

גם בחידושי המאירי בשבת קי"ז ד"ה מגדולי העיר הרי אין עושין מצוות חבילות חבילות שאין מברכין שתי ברכות ברהמ"ז וקידוש, ומדוע אין אומרים שאדרבה הואיל ואיתעבדא וכו'? ותירץ כשעושים הכל ביחד בכוס שמברך שתי ברכות על הכוס אין עושין מצוות חבילות חבילות, אבל כאן שאינו נעשה בבת אלא בתחילה עשו עירוב ואח"כ בירכו עליו אין שייך בזה הענין של חבילות. וכן משמע במג"א או"ח סימן קמ"ז ס"ק י"א. וכעין זה ביאר בחידושי שפת אמת שבת דף כ"ב על מה שאמרו נר חנוכה מימין ומזוזה בשמאל, שלכאורה היה ראוי שנר חנוכה יהיה בצד של המזוזה מצד הואיל ואיתעבדא? ותירץ שכאן כבר נעשית המצוה בפת בשעת העירוב ולכן שייך לומר שיש לעשות בה מצוה נוספת, אבל בשעת המצוה עצמה אין עושין שתי מצוות יחד שזה נקרא חבילות.

מרן בעל שבט הלוי הגר"ש ואזנר שליט"א

עירובי חצירות בחצר שיש בה מומר שמעכב מלהשכיר

עיר או שכונה שדרים בה הרבה ישראלים שומרי התורה והמצוות, ועשו תיקון עירובין כהלכה ע"י מחיצות ועירובי חצירות, וגרו ביניהם שני יהודים מחללי שבת בפרהסיא, ועד עכשיו הסכימו להשכיר רשותם ע"פ המבואר באו"ח שי' שפ"ה, ושוב כדי לצער החרדים לדבר ה' אינם רוצים שוב להשכיר, ואם חזרו בפירוש הלא מועיל החזרה אפילו השכירו מעיקרא בסתם, כמבואר סי' שפ"ב ס"ו. האם יש עצה ע"פ הלכה שלא לקלקל תיקון עירובין של החרדים לדבר ה'.

הנה אם יש איזה פתח קטן שיכול המומר לצאת משם מהשכונה או העיר, אפילו הוא פתח שאינו רגיל בו בתחילה דוחין אותו אצל פתח זה כאילו דרכו לצאת לשם לשכונת א"י, וכזה כופין על מדת סדום כמבואר סי' שפ"ה ס"ד בשם תשובת הרשב"א, איברא כ"ז לא שייך בזה"ז דאין יד שומרי מצוות תקיפה עליהם, ולא יקבלו מאתנו דין זה.

העצה השני' ע"פ המבואר סי' שפ"ב סי"א דמאשתו ושכירו ולקיטו שוכרים אע"פ שהוא מוחה, וכן מאחד מבני ביתו, וזה שכיח אצל אנשים כאלה שאחד משכיריו ופקידיו שאינו אוהב אותו יעשה זה נגד רצונו, אמנם בתנאי אם יש לו רשות להשתמש בביתו או בחצירו של הבעה"ב שלו.

בשעת הדחק גדול יש לצרף מש"כ הגאון בית מאיר סי' שפ"ב ס"כ לחדש, דע"כ לא אסרו חכמים לערב במקום גוי בלא שכירות אלא במקום דשייך לומר שאז קשה עליו ויצא, משא"כ היכא דמ"מ שכיח דדייר, כמו בספינה בסי' שפ"ב דאין לו ברירה ללכת בספינה שרב החובל וכל הנוסעים יהיו ישראלים שומרי התורה, ואף אם נאסר לו לערב בלא שכירות, מ"מ בע"כ ודאי שכיח דדייר, לא אסרו ולא הצריכו שכירות, אלא שהישראלים יערבו.

ועפ"ז אע"פ שכ' דחלילה לו לכתוב נגד סתימת הפוסקים המחמירים בזה, מכ"מ בשעת הדחק שאין הגוי או הישראל מומר רוצה בשום אופן להשכיר, וגם אין מציאות לשכור משכירו ולקיטו, ויאסר להם לטלטל ובודאי המוני עם יעברו ויטלטלו, שמ"מ טוב יותר לערב בלי שכירות מן הגוי. [וע"ע שבט הלוי ח"ח סי' צז אות יד].

ואין לצרף לסניף של היתר מש"כ בתשובת בנין ציון ח"ב סי' כ"א, דמחללי שבת בזה"ז שהולכים לבית הכנסת וכו', ואולי אינם בגדר גוי לכל דבריהם אף שעושים בפרהסיא, והבאתי זה כמה פעמים בשבט הלוי דרך סניף, וכ"ה בנידון דידן, דמה יושענו זה סו"ס אינו מודה בעירוב הוא, והרי חזינן דרוצה להפריע להם בעירוביהם, וא"כ אין לערב עליהם, ובאנשים אלה חמור עוד יותר, דאם היו עכ"פ ודאי כגוים לכל דבריהם, הי' מועיל שכירות עכ"פ דרך ודאי, אבל השתא אולי דינם כישראל שאינו מודה בעירוב, ומהני רק ביטול רשות שאינם רוצים בו, ושכירות יש אומרים דלא מהני בישראל, כמבואר סי' ש"פ ס"ג, ב' דעות בזה, וכיון שגם שכירות אינם רוצים בנ"ד אין עצה אלא כנ"ל, ועיין בתשובת תשורת שי קמא סי' שנ"ז אות ד'.

(שבט הלוי ח"ו סי' מז)

חקירות הלכתיות

הרה"ג אלחנן פרץ שליט"א

שלג

אדם שהניח עירובי חצרות או תחומין כפי הדין כי רצה ללכת מחוץ לעירו אלפיים אמה נוספות ושלג כבד ירד קודם שבת וכיסה את עירובו והוא מחפש אותו ולא מוצאו. מה הדין בזה, כי בעצם העירוב נמצא לפניו רק שאין הוא רואה אותו ונחשב שחושך ירד לעולם, אבל העירוב עדיין קיים. ואין זה דומה לנתנו במגדל ואבד המפתח (סי' שצ"ד סע' ג') משום שבמקרה דידן אין צריך הוא לעבור איסור כדי למצוא עירובו (ויש להדגיש שהמדובר בציור שאין זו אבידה).

איסורי הנאה

הר"ן בנדרים פה. הביא מחלוקת אם יש גזל באיסורי הנאה. ורצה בזה בשו"ת הריב"ש. ומו"ר הגרח"פ שיינברג זצ"ל אסברא לי דיסוד מחלוקתם מה היא בעלות, וביאר שגדר בעלות היא האפשרות להשתמש ואם אי אתה יכול להשתמש אין את בעלים. והביא יסוד לדבר בזה מהקצות סי' שנ"ד, והאריך בזה במתק לשונו כמה פעמים.

צורה או שווי

נחלקו רבותינו לעניין זמן תשלום הנזק למי שהזיק חפץ של חבירו. שיטת הרמב"ם שחייב לשלם כפי ערך הנזק בזמן התשלום ושיטת הראב"ד שחיוב תשלומין הוא כפי זמן הנזק. ואם עלה המחיר או ירד התשלום הוא לפי נקודת הנזק. ורצה בזה במחנה אפרים הלכות נזקי ממון סי' א', ובחזו"א סי' י"ח ס"ק י"ד. ונראה דפליגי מה יסוד חיוב התשלומים האם "ערך" או "צורה". כלומר אם חייבים לשלם את הפסד הממון של האדם, לפני הנזק נאמד רכושו בסכום מסוים ואחרי הנזק ירד ערך רכושו, או שיסוד חיוב תשלומין הוא להביא את צורתו של החפץ בלי להתחשב בערך ממוני. והרמב"ם הסובר שחיוב תשלומי נזק לפי השער בזמן התשלום סובר לפי זה שחיוב תשלומין עניינו להביא את צורתו של הדבר ולכן חייב המזיק לשלם סכום שעל ידו אפשר להשיג את הצורה. אבל הראב"ד סובר שחיוב התשלומין הוא על הפסד הממון ומשום כך יש לשלם את ההפסד שנעשה וזה ערך הממון באותה שעה.

מה היא בעלות

ונראה שמחלוקתם היא ביסוד מהות בעלות על חפץ, אפשר שבעלות על חפץ היא הבעלות על הצורה או שמא על חפץ היא בעלות על הערך הממוני. נמצא אם כן שהמזיק חפץ אם היא הבעלות היא על הצורה, חובתו להחזיר חובה. אבל אם הבעלות על הערך, חובתו להחזיר ערך. ומעתה לדברי מו"ר הגרח"פ שיינברג זצ"ל שבעלות היא השתמשות אתי שפיר אם יסוד בעלות היא הממון שבדבר, משום כל האפשרות להשתמש היא הקובעת בעלות, אבל אם יסוד בעלות היא הצורה נחשב אדם בעלים גם ללא השתמשות.

חצרות

אמור מעתה מי שיש לו עירוב חצרות או תחומין ואין לו אפשרות להשתמש בו בכניסת שבת בשום צד ואף לא למוכרו איבד את בעלותו והוא כעין אבידה אף שהוא נמצא שם לשמור על אבדתו, ואם העירוב אינו שלו, לא יחשב לו לעירוב חצרות או תחומין. ואף אם ימצאנו מ"מ באותה שעה איבד את בעלותו. והיותר נראה שדבר זה נחשב כאבד עירובו ולא הועיל לו לכל הדעות ראה סי' ת"ט סע' ו'.

עקרי הענין

הרב מ. שולביץ

א.] מהות האיסור. רשות המשותפת לכמה דיורים כגון חצר שיש בה כמה בתים, גזירת בית דינו של שלמה המלך שאסור להוציא מהבית לחצר וכן מבית אחד לחבירו עד שיערבו ביניהם. ונחלקו ראשונים בטעם האיסור. הרמב"ם עירובין פרק א הלכה ד. כתב שאם היו מתירים להוציא מהבתים לחצרות ולרחובות יבואו אנשים להתיר להוציא גם מרשות היחיד ממש לרשות הרבים, כיון שהבית המיוחד לאדם אחד דומה לרשות היחיד ואילו החצר המשותפת דומה לרשות הרבים. והוסיפו האחרונים (ראה תוספות יום טוב פרק ז משנה א שהתקשה מדוע לדעת הרמב"ם נאסר מבית לבית, וכתב ששמא היא תקנת חכמים מאוחרת. וראה ביאור הלכה סימן שע סעיף ג שכן דעת כל הפוסקים, אך ראה שם שיש החולקים). שחכמים כללו באיסור זה גם את ההוצאה מרשות השייכת לאדם אחד לרשות השייכת לחבירו. ואילו מדברי רש"י סב, א ד"ה שמה דירה ועוד מקומות. והרשב"א בעבודת הקודש, הובא בביאור הלכה סימן שם. מבואר שעיקר התקנה היתה שלא להוציא מבית היחיד לבית חבירו שמא יבואו להתיר גם הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, ונכללת בזה גם ההוצאה מהבית לחצר שגם הם נחשבות כרשות היחיד של אחר.

ב.] תקנת עירובי חצירות. שלמה המלך תיקן שיהיה אפשר לטלטל מרשות המיוחדת לאחד לרשות אחרת על ידי עירוב (ונת' בגמ' עירובין כא, ב, וראה קול הרמ"ז ו, א בשם רב האי גאון שעד ימי שלמה המלך היתה מלחמה בארץ ישראל ולכך לא נתקננו עירובין עד אז). כלומר שישימו פת [המשותפת לכולם] באחד הבתים ועל ידי כך מתבטלים חילוקי הרשויות שביניהם ומתערבים כל הרשויות לרשות אחת, יש להסתפק אם גדר העירוב הוא שעל ידו נעשה הכל כרשות היחיד דהיינו שהכל מתבטלים לבעל הבית שאצלו מונחת הפת, או להיפך שעל ידי העירוב אין אחד עדיף על השני ויד הכל שוה ברשות, ראה אבן האזל עירובין פרק ג הלכה כה ומצוה לחזר אחר עירובי חצירות ומברכים עליו טוש"ע שסו, יג. וראה שו"ת חתם סופר שאין הברכה על האיסור שלא מצינו ברכה על המניעה ועוד מדוע ישתנה איסור הוצאה משאר המלאכות שאין מברכים עליהם, אלא שהברכה היא על תקנת היתר הטלטול. **שיתופי מבואות.** כיון שכל מבוי יש לו כמה חצירות, לפיכך אף כשהבתים בחצירות עירבו, מכל מקום אסור להוציא מהבתים אל המבואות שהרי בני החצר האחרת השותפים במבוי אוסרים על בני החצר השניה וראה טוש"ע שפז, א ורמ"א שם. ואולם יכולים כל בני המבוי להשתתף יחד.

ג.] האסורים. שני ישראלים הדרים בשני בתים בחצר או בשתי חצירות הרי הם "אוסרים" זה על זה את ההשתמשות מרשותם המיוחדת להם לרשות האחרת או המשותפת. **מחצר לחצר.** נחלקו תנאים משנה עירובין פט, א. אם האיסור הוא כלפי כל רשויות היחיד החלוקות זו מזו, וכשם שחילקו את הרשויות ואסרו לטלטל מבית לחצר כך אסור לטלטל גם מחצר לחצר או למבוי אחרים, או שחילוק הרשויות נאמר רק ביחס לבית שהוא חלוק מהם בחבישות תשמישיו, אבל החצרות והמבואות אין תשמישם חשוב כדי לחלקם זה מזה, ואנו מתייחסים לכל הרשויות הללו כרשות אחת שמותר לטלטל מזו לזו. והלכה היא שכל החצרות הגגות והקרפיפות שדינם כרשות היחיד נחשבות לרשות אחת ומותר לטלטל מזו לזו, ואין איסור לטלטל אלא מהבתים אליהם ומהם לבתים. **כלי בית וכלי חצר.** יחס הכלים לרשות נקבע בזמן כניסת השבת, וכלים שהיו בזמן כניסת השבת בבית ["כלי בית"] אסור להוציאם לחצר ולמבוי אף אם בהמשך השבת יצאו באיסור או בהיתר לחצר, ראה צא, א ועוד מקומות. בטעם האיסור דנו האחרונים אם הוא משום שעדיין שם "כלי בית" עליהם, או משום שאנו רואים את ההוצאה מהחצר למבוי כ"הוצאה אריכתא" מהבית, ודנו שם. על כלי בית שיצאו לחצר שאינה מעורבת אם מותר לטלטל אותם בחצר עצמה ראה ביאור הלכה שעב סעיף א. אולם כלים ששבתו בחצר ["כלי חצר"] מותר להוציאם לרשות היחיד אחרת. גמ' שם ושם מחלוקת רב ושמואל מה הדין כשכל חצר עירבה לעצמה ומצויים בחצר גם כלי בית שאותם אסור להוציא לחצר אחרת אם אסרו לטלטל גם את כלי החצר. הלכה היא שגם כשעירבו לא נאסרו כלי חצר, ראה טוש"ע סימן שעב.

ד.] **כיצד מערבים ומשתתפים.** עירוב חצירות עושים בפת ומניחים אותו דוקא בבית, ואילו שיתופי מבואות עושים על ידי יין או כל דבר מאכל, ואפשר להניחו בחצר. טעם החילוק בין עירובי חצירות לשיתופי מבואות הוא משום שעירוב הוא מטעם דירה ודירת אדם אינה נקבעת אלא בפת וכן בבית. מה שאין כן שיתוף מבואות אינו כדי לשתף את הבתים אלא כדי לשתף את את רשות החצירות שבמבוי, וכיון שחצר אינו בית דירה מועיל בכל דבר מאכל ומועיל גם אם שמו את העירוב בחצר, ראה רש"י פה, ב. וראה תוס' עא, ב ד"ה משתתפין, אם עדיף לעשות שיתוף ביין כדי להבדיל בינו לבין עירובי חצירות. **שיתוף בבית.** דעת רוב הראשונים בדף עא, ב שאפשר להניח את שיתוף המבואות גם בבית, אולם דעת התוספות שם ד"ה בפת ששיתוף אפשר להניח רק בבית, ראה ביאור הלכה שפו, ג.

ה.] גדר העירוב-משום דירה או משום קנין. נחלקו בגמרא מט, א. בגדר הדין של עירוב חצירות, לדעת שמואל העירוב הוא כמעשה קנין, שבתמורה לפת שנותנים כל הדיירים - מקנה להם הוא חלק מהדירה. אמנם אין זה קנין ממש שהרי אינו מקנה להם את הפת, אלא שאינו מקפיד אם יאכלנו, ראה חזון איש. ודנו ג"כ אם ישנה הקנאה גם משאר השכנים לבעל הבית. וראה גאון יעקב שביאר שני דרכים בהבנת עירוב משום קנין ולדעת רבה תקנת העירוב מועילה משום שעל ידי נתינת הפת נעשה כאילו כולם גרים כאן ואין כאן אלא "דירה" אחת. ובגמרא מנו כמה הבדלים להלכה הנובעים מספק זה, כגון אם אפשר לעשות עירוב בכלי, שאם הוא מטעם קנין אפשר לעשות עירוב בכלי, מה שאין כן אם הוא משום דירה אין דירתו של אדם נקבעת אלא בפת. הלכה היא שעירוב משום דירה. רמב"ם פרק א הלכה ו; טוש"ע שסו, א.

ו.] ביטול ושכירות. מלבד תקנת העירוב, ישנם שתי אפשרויות נוספות להתיר את הטלטול: א. **ביטול.** ביטול פירושו, שהוא כביכול מסתלק מן הרשות בגמרא עא, א **מקנא רשותא או סילוק רשות.** הובא שבית שמאי ובית הלל נחלקו במהות הביטול, שלדעת בית שמאי ביטול הוא הקנאת רשות (ולפיכך אי אפשר לעשותה בשבת) ולדעת בית הלל הוא רק סילוק רשות. הלכה כבית הלל. ונעשה אצלם כמו אורח ראה רמב"ן ריש פסחים ומאירי במגן אבות.. אכן דיני ביטול רבים הם ומפוזרים בכל פרק שישי. כיון שלא בכל אופן יכול אדם להיחשב כאורח אצל השני, כמו כן יש לדון מה הדין בביטל את הרשות של חצירו ולא את רשות ביתו למי מותר להוציא ולהכניס מהבתים לחצר ולהיפך, ובאיזה אופן אנו רואים את המבטל כמי שחזר בו מהביטול, והאם צריך לבטל לכל אחד מבני החצר. **מחצר לחצר.** כפי שיתבאר להלן בחצר אחת מוכרחים לעשות עירוב, אולם בשתי חצירות פעמים שחייבים לעשות עירוב, פעמים שאפשר לעשות עירוב, ופעמים שאי אפשר לערב ביניהם. בגמרא סו, א - סז, א. דנו אם דוקא במקום שמוכרחים לעשות עירוב מועיל ביטול או שגם מחצר לחצר, ואם מועיל מחצר לחצר האם דוקא כשכבר עירבו ביניהם או גם כשלא עירבו, ומה הדין בשתי חצירות כשרק לאחת יש זכות שימוש בחצר האחרת. **ב. שכירות.** במשנה מבואר שגוי הדר בחצר אוסר, ישנה אפשרות לשכור ממנו את הרשות ועל ידי כך אין דירתו אוסרת ברמב"ם פרק ב הלכה י כתב שעל ידי זה נעשה הגוי כאורח, וראה חזון איש פב ס"ק א.. ובראשונים נחלקו אם שכירות מועילה דוקא בגוי או אפילו בישראל. בגמרא התבארו דיני השכירות, כגון: ממי שוכרים כשהגוי השכיר רשותו לשוכר אחר, האם אפשר לשכור מפועלים שיש להם רשות להניח ברשותו חפצים ["שכירו ולקיטו"], ועוד. **שכירות בריאה או רעועה.** בגמרא סב, א. נחלקו אם צריך שכירות חשובה מהעכו"ם או שמועיל אפילו שכירות שאין בה חשיבות, והראשונים מה מוגדר כשכירות חשובה. אכן לכל הדיעות אם שכרו בפחות משוה פרוטה מועילה השכירות והרבה מן האחרונים פירשו שלענין עירוב אין צריך שכירות ממש.. **שוכר כמבטל או כמערב.** ישנם כמה חילוקים בין עירוב לביטול. עירוב מועיל דוקא מבעוד יום וביטול אפילו בשבת, ומאידך עירוב מועיל גם כשאין הפת שוה פרוטה, ובגמרא דנו אם שוכר יש לו את דיני עירוב או את דיני ביטול.

ז.] **הרשות האוסרת. בית אוצר ובית התבן.** נחלקו תנאים אם כל בית אוסר אפילו בית האוצר ובית התבן שאינו גר שם, או דוקא בית דירה. הלכה היא שדוקא בית דירה. משנה עב, ב. על המקום עצמו [וכן בדירה בלא בעלים] אם מותר לטלטל אליו, ראה תוספות פה, א ד"ה שני **דירה שאין לה בעלים.** נחלקו תנאים משנה פו, א לדעת רוב הראשונים. אך ראה מאירי שהכל מודים שדירה שאין לה בעלים לא שמה דירה ולא נחלקו אלא כשהבעלים עזבו את הדירה ויכולים לבוא אליה באותו יום. וראה קרן אורה עב, ב שאין המחלוקת הזו תלויה במחלוקת הקודמת. אף מדברי התוספות שם ד"ה מי ופה, ב בית התבן שיש שייכות בין המחלוקות. וראה חזון איש בימן פו ס"ק כ מה דין דירה שאין לה בעלים האם שמה דירה כדי לאסור או שאין שמה דירה. הלכה היא שדירה בלא בעלים, אפילו אם בעליו הלכו לשבות בעיר אחרת לא שמה דירה, ואינה אוסרת. הראשונים נחלקו במי שעזב את דירתו וחזר בשבת אם אומרים "כיון שהותרה הותרה", ראה ראשונים ע, ב ופו, א (וראה ראשונים סה, ב), וטוש"ע שעא, ב וביאור הלכה ושער הציון שם, וראה חזון איש סימן פח ס"ק ב. על דירת גוי שעזב ואינו נמצא בשבת ["דליתיה"], ראה משנה שם וגמרא סב, ב וטוש"ע שעא, א. על **יורש** שירש בית בשבת ומה דין **גר** שמת בשבת, אם דירתם אוסרת, ראה ע, ב. **מקום פיתא ומקום לינה.** נחלקו אמוראים עב, ב. אם בית דירה נחשב המקום שאוכל ["מקום פיתא"], או המקום שישן ["מקום לינה"], הלכה היא שמקום פיתא הוא הקובע. טוש"ע שע, ה. וראה חזון איש צא ס"ק א שהאכילה של שבת היא הקובעת. וראה שולחן ערוך שם באופן שישנים בבתים נפרדים ואוכלים במקום אחד (כגון ישיבה) שאין צריכים לערב

ח.] הבעלים האוסרים. דירת גוי. מעיקר הדין דירת גוי אינה אוסרת ויהודי וגוי הדרים בחצר אחת אינם אוסרים זה על זה. אולם כיון שלא רצו חכמים שידור ישראל ביחד עם גוי תקנו חכמים שדירת הגוי אוסרת, וראה מגן אברהם שסג בשם המהרי"ל שעל ידי דירת עכו"ם נעשית החצר ככרמלית ואסור לטלטל בה אפילו כלי חצר יותר מארבע אמות, אולם רוב הפוסקים חלקו, ראה ביאור הלכה שפב, א. על גדר דירת הגוי אם דוקא בקנויה לו או גם במושכרת. וכיון שאין גוי יכול לערב עם ישראל, וגם אינו יכול לבטל על הטעם שגוי אינו יכול לערב או לבטל, ראה תוספות סב, א, ואפשרות הטלטול בחצר הינה דוקא על ידי שישכרו מהגוי, והגוי לא יסכים להשכיר לישראל, ראה שם ברש"י שצריך לשכור ממנו בכל שבת, ובראשונים נחלקו בענין זה ממילא יוכרח הישראל לעזוב את שכנות העכו"ם. גמרא סב, א. וראה יראים שישנו איסור דרבנן לדור עם העכו"ם שהוא תולדה מהלאו דאורייתא של "לא ישבו ברצך" (ראה חינוך מצוה צד). ונחלקו תנאים אם דין זה הוא גם באופן בו דר יהודי יחידי לבד עם גוי [שדבר זה אינו מצוי כיון שהגוי חשוד הינו על שפיכות דמים], או שתקנה זו היא דוקא בשני יהודים הדרים בחצר ומצוי שגוי יגור ביניהם, וכן הלכה. דעת רבי אליעזר בן יעקב במשנה סא, ב כפי שביארו בגמרא שם סב, א. יש לדון אם דירת עכו"ם היא ממש כדירת ישראל לענין איסור (ראה חזון איש פב ס"ק א שדן מדוע מועיל שכירות מעכו"ם לשיטות שאין מועיל שכירות מישראל), או שדירתו אינה אוסרת ממש, אך מאידך מפריעה היא כביכול לעירוב שצריכים הישראלים לעשות ביניהם (ראה בפנים שצויינה מחלוקת ראשונים אם צריכים ב' ישראלים אוסרים, וראה אבן העוזר וביאור הגר"א שפב). באחרוני דורינו האריכו בחקירה זו ותלו בה כמה מחלוקות ראשונים. דעת רוב הראשונים שרק במקרה בו שני הישראלים "אוסרים זה על זה", דהיינו שגרים בשני בתים נפרדים אז הגוי אוסר גם הוא, אבל ישראלים רבים הדרים בבית אחד, הגם שיש מקום לטעם התקנה, מכל מקום לא גזרו חכמים אלא באופן זה. אולם יש החולקים וסוברים שכל שיש שני ישראלים דרים אפילו בבית אחד הרי הגוי אוסר עליהם. בגמרא סד, א מתבאר מה דין ישראלים רבים הדרים בביתו של גוי אחד, כגון שהם פועליו ["שכירו ולקיטו"], האם הם נחשבים אוסרים זה לזה או שדינם כדין הגוי. **ישראלים שדינם כגוי.** יהודי המחלל שבת בפרהסיא שדינו כמומר, דינו כמו גוי ואי אפשר להתיר את הטלטול בחצר אלא על ידי שישכרו ממנו גמרא סט, ב. וראה שם דעת רבי מאיר.. צדוקי שאינו מודה בתורה שבעל פה, אינו יכול לערב כיון שאינו מודה בעירוב כך פירש רש"י, וכן נפסק להלכה בטוש"ע סימן שפה, וראה ריטב"א שפירש שצדוקי מודה בעירוב.. ונחלקו תנאים אם דינו כישראל לענין ביטול רשות, והלכה היא שלענין ביטול רשות דינו כישראל. ראה משנה סא, ב, וגמרא סט, א. וראה טוש"ע באיזה אופן דינו כישראל. ויעויין תוספות סב, א ד"ה ועכו"ם שמי שאינו מודה בעירוב אינו יכול לבטל.

הנושאים הבאים

יתרו. עשיית צורות אדם וחמה וכדו'. "לא תעשון איתי" (כ' יב') רשי - כדמות שימשי וכו' (ע"ז מג ב)

משפטים. שקר. "מדבר שקר תרחק" (כג' ז')

תרומה. הפסקה

תצווה. בגדי כהונה. "ואלה הבגדים אשר יעשו" (כח' ד')

כי תשא. פיקוח נפש. "אך את שבתותי תשמורו" (לא' יג') (יומא פה ב)

ויקהל. מלאכת מוחק בשבת. "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש" (לה' ב')

מכון ירושלים
הופיע
מפיו אנו חיים
תולדות הגאון רבי חיים פלאג'י זצוק"ל
רב ואב"ד אזמיר
כתובים בידי עצמו
להשיג בחנויות הספרים

מוסד הרב קוק
מוסד הרב קוק
חדש
כרכים נוספים מסדרת
שיטה מקובצת
על הש"ס
מסכת נדרים
מסכת נזיר, סוטה

גנוזות

עורך הרב הלל מן

רבי שמואל שולזינגר - רב ואב"ד קרית אתא [תרצ"ה - תשס"ד] במלאת עשור לפטירתו

אם עירובי חצרות הוי חובה

כתב הרמב"ם פ"ה מהל' שבת ה"א, הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק ולא מצוה, שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה, כגון עירובי חצרות או נטילת ידים לאכילה, אלא זה חובה.

והנה מדנקט עירובין ונט"י שמדברי סופרים משמע שמצוות דאוריתא חייב לרדוף אחריהן עד שיעשן, ומ"ש הרמב"ם שעירובי חצרות אינו חייב לרדוף אחריהן, הנה בהגה"מ ריש הלכות עירובין מביא ראיה מהגמ' עירובין [סח, א] דמצוה לערב, וכן פסק בשו"ע סימן שס"ח סי"ג וסי' שצ"ה שמצוה לחזור אחרי עירוב ושיתוף, והחת"ס באו"ח סימן צ"ט למד משם שחייבים לתקן המבואות.

ואולי לשון השו"ע 'מצוה' ולא חובה, מתאים לדברי הרמב"ם, ובהלכות ברכות פי"א ה"ג בין מצות שאינן חובה כגון עירוב ונט"י מברך על הכל קודם לעשייתן, [א"ה, עיין שבת קיז, ב רבי אמי ורבי אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירובא שרו עילויה, אמרי הואיל ואיתעבוד בה חדא מצוה ליתעביד בה מצוה אחרינא].